

GULYÁS LÁSZLÓ

GÖMBÖS GYULA SZEGEDI IDŐSZAKA: A MOVE DISZGYŰLÉSE, 1919. JÚLIUS 5.

1. Bevezetés

Tanulmányunk címében „Gömbös Gyula szegedi időszaka” kifejezést használtuk. Ezt az időszakot napra pontosan le tudjuk határolni: a későbbi miniszterelnök 1919. április 23-án érkezett meg Szegedre és három hónapnyi ott tartózkodás után – miután a francia megszállók kiutasították – július 31-én hagyta el a várost.

Ezen valamivel több mint három hónap alatt Gömbös két fontos területen tevékenykedett. Egyrészt Horthy bizalmi embereként – sőt, amíg Horthy a hadügyminiszteri tisztséget töltötte be, államtitkáraként – szervezte a Nemzeti Hadsereget, másrészt a hadseregszervezéssel szoros kapcsolatban a MOVE megerősítésén is dolgozott.

Jelen tanulmányban a MOVE-vel kapcsolatos munkájának csúcspontját, a szervezet július 5-i diszgyűlésének részleteit tárjuk fel.

2. A szegedi időszak közvetlen előzményei

2.1. Gömbös tevékenysége 1918 decemberétől 1919 áprilisáig¹

A MOVE elődje 1918. november 15-én jött létre a következő néven: Tényleges Tisztek, Tisztviselek, Rangosztályba nem sorozott Havidíjasok és Továbbszolgáló Altisztek Szövetsége.² Ezt a hosszú és bonyolult nevet már november 30-án lecserélték MOVE-ra, azaz Magyar Országos Véderő Egyletre.³

1 Gömbös Gyula életútjának felvázolásához alapműnek tekintjük Gergely Jenő (2001): Gömbös Gyula. Politikai pályakép. Vince Kiadó. Budapest. Ezzel szemben marxista életrajzírójának könyvét – Vonyó József (2014): Gömbös Gyula. Napvilág Kiadó. Budapest. – oly mértékben negatív irányban elfogultnak tekintjük, hogy a legerősebb kritikát alkalmazva idézzük.

2 A MOVE-ről önálló kötet jelent meg a Kádár-korszakban, lásd Dósa Rudolfné (1972): A MOVE. Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet 1918–1944. Akadémiai Kiadó. Budapest. A kötet vulgármarxista stílusban íródott, csak jelentős forráskritikával használható.

3 Dósa (1972) 37. old.

Gömbös Gyula – aki 1918 őszétől a hadügyminisztériumban dolgozott – 1918 decemberében lépett be a szervezetbe. De amikor 1919. január 19-én összeült a MOVE elnökválasztó közgyűlése, már elnökjelöltként lépett fel. A közgyűlés a három jelölt közül – Stromfeld Aurél vezérkari ezredes, a Ludovika Akadémia parancsnoka, Géher Gyula százados és Gömbös vezérkari százados – Gömböst választotta elnökévé, aki azonnal hozzáfogott a MOVE országos kiépítéséhez. Ez kiváltotta Böhm Vilmos – a Berinkey-kormány hadügyminisztere – határozott fellépését. Gömböst – aki ekkor még hivatalosan a hadügyminisztériumban dolgozott – 1919. február 11-én Nagykanizsára vezényelték csapattiszti szolgálatra. Ő azonban gyakorlatilag megtagadta a parancsot azzal, hogy benyújtotta nyugdíjazás iránti kérelmét.⁴ Ilyen előzmények után a hadügyminiszter 1919. február 13-án felfüggesztette a MOVE működését, majd február 17-én elrendelte feloszlását.⁵

Gömbös azonban tovább folytatta a szervezkedést. Futárok útján számos MOVE-tagnak az alábbi szóbeli tájékoztatót küldte: *„Csak formailag vagyunk feloszlatta. Tovább szervezkedni! A parlamenti választások leple alatt megbízható embereket gyűjteni. Fegyverrel bírókat beszervezni és fegyvert szerezni. Minél kevesebbet beszélni. Nem egyenként kockáztatni, de állandó készség!”*⁶

Mivel felmerült annak a veszélye, hogy Gömböst a Berinkey-kormány *„mint a forradalom vívmányait veszélyeztető személyt”* internálja, Bethlen István tanácsára 1919. február 25-én Bécsbe utazott, ahol gyorsan berendezkedett és aktív propagandatevékenységbe kezdett. Szmrecsányi György segítségével felvette a kapcsolatot a bécsi keresztényszocialista Reichspost főszerkesztőjével, Funderrel, akinek a révén számos antikommunista cikket helyezett el az osztrák sajtóban. 1919. március 22-én pedig Bécsi Magyar Futár címen saját lapot indított, melyben arra hívta fel a figyelmet, hogy egész Európára veszélyt jelent az orosz bolsevikokkal szövetséges, a forradalom exportjára törekvő tanácskormány.⁷

Bethlen István egy hónappal később – március 23-án – érkezett meg Bécsbe, ahol, több előkészítő tárgyalás után, 1919. április 12-én hivatalosan is megalakította a bécsi Magyar Nemzeti Bizottságot, amelyről Antibolsevista Comité

4 Gergely (2001) 60. old.

5 Gergely (2001) 60–61. old.

6 Gömbös szóbeli üzenetét ismerteti Kozma Miklós (2019): Az összeomlás 1918–1919-ben. Kárpátia Stúdió. Budapest. 135. old.

7 Gergely (2001) 62–63. old.; Miklós Péter (2010): A forradalmak korának állama. 1918–1919. In: Szabó Pál Csaba szerk. (2010): A magyar állam története. 1711–2006. JATEPress, Szeged. 153–162. old.

(ABC) néven írnak a történészek. Az ABC kidolgozott egy olyan katonai tervet, melynek lényege az volt, hogy készek fegyveres erővel fellépni a magyar tanácsköztársaság ellen.

A konkrét tervet egy három főből álló delegáció – Pallavicini György, Szemző Gyula és Gömbös Gyula – 1919. április 15-én ismertette Belgrádban de Lobit tábornokkal. Csáktornya, Pécs, Zombor, Szabadka Nagyikinda, Temesvár és Arad térségében került volna sor a tanácsköztársaság ellen készülő magyar csapatok szervezésére, melyek állományát a helyben toborzott katonák, az olasz hadifogságból hazatérők és a Székely Hadosztály odairányított egységei alkották volna. A haderő törzsét Pécsre kívánták telepíteni, amely a haderőszervezés mellett összefoghatta volna a dunántúli ellenforradalmi erőket is.⁸ Csakhogy 1919. április 14-én Clemenceau egy olyan utasítást adott ki, hogy szó sem lehet magyar nemzeti hadsereg felállításáról, így de Lobit tábornoknak el kellett utasítania a magyar delegáció javaslatát.⁹

Gömbös a Belgrádban összeszedett információk alapján arra a következtetésre jutott, hogy a következő hónapokban Szeged fontos helyszínévé válhat az ellenforradalmi szervezkedésnek. Ez is mutatja kiváló politikai érzékét, hiszen ekkor¹⁰ még nem voltak előjelei a később megszerveződő szegedi kormányoknak. Nem utazott vissza Bécsbe, hanem Szeged felé vette az irányt.

2.2. Gömbös első hetei Szegeden

Gömbös 1919. április 23-án érkezett meg Szegedre. Erről így írt: *„Szegedet kommunista köntösben találtam. A franciák befolyása következtében azonban a kommunizmus sohasem érte el azon kegyetlen mérvet, amelyek Kun Béla kommunizmusát jellemzik.”*¹¹

A fenti idézet megértéséhez azt kell tudnunk, hogy Kun Béla szegedi elvtársai 1919. március 22-én Szegeden kikiáltották a proletárdiktatúrát, de az ténylegesen mindössze hat napig tartott. 1919. március 28-a után – bár a város

8 A találkozóról lásd Pallavicini György (1920): Ellenforradalmi emlékek. Új Magyar Szemle. 1920/1. szám 42–54. old.

9 Gergely (2001) 65. old.

10 Ezen hónapok belpolitikai és külpolitikai viszonyairól lásd Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő. 9–16. old.

11 Gömbös Gyula (2017): Egy magyar vezérkari tiszt bíráló feljegyzései a forradalomról és ellenforradalomról. Attraktor. Máriabesnyő. 40. old.

magyar vezetőtestületét direktóriumnak nevezték és hivatalosan engedelmességet Budapestnek – a valódi döntéseket a város francia parancsoka, Béatrix ezredes hozta meg.¹²

Mindezek miatt Gömbös úgy érezte, hogy inkognitóban kell maradnia, ezért angol újságíróként bérelt magának szobát a Kass Szállóban. A történet komikus oldalát képezi, hogy Gömbös egyetlen egy szót sem beszélt angolul.

Azonban szinte azonnal lelepleződött, amikor április 23-án este – azaz megérkezésének napján – az első útjába akadó ismerőse, Bokor Pál „Szervusz Gyulám!” kiáltással üdvözölte.¹³ Bokor tanácsára Gömbös másnap felvette a kapcsolatot Kelemen Béla volt főispánnal, aki tájékoztatta a szegedi politikai viszonyokról. Gömbös azonnal bekapcsolódott a Kelemen-féle szervezkedésbe.¹⁴ Ennek fontos eseményeként április 25-én megalakították a szegedi Antiboldsevista Comitét, melynek elnöke Kelemen Béla lett, míg Gömbös a „katonai előadó” posztot kapta.¹⁵

A következő hetekben az ellenforradalmi szervezkedés felgyorsult a francia megszállás alatt álló zónában:

- ✓ 1919. május 5-én gróf Károlyi Gyula vezetésével ellenforradalmi kormány alakult Aradon.¹⁶

12 Szeged francia megszállásáról alaplűnek tekintjük Nagy Miklós (2019): Francia megszállás Szegeden. Areión. Szeged. Tovább az alábbi két tanulmányt, Tóth Marcell (2019/a): A forradalom és az ellenforradalom városa. Szeged, 2019/5. szám. 30–38. old.; Tóth Marcell (2019/b): 1919 Szegedje és a nemzeti kormányok. Szeged, 2019/6. szám. 25–34. old.

13 Bokor Pál (2005): Szegedországtól Magyarorszáig. Belvedere. Szeged. 39–40. old.

14 Nagymihály Sándor (1940): Egyszer nem volt Magyarország... Horthy Miklós és a szegedi ellenforradalom. Halász Pál és Társa Könyvkiadóvállalata, Budapest. 113. old.

15 Kelemen Béla dr. (1923): Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez (1919.) (Naplójegyzetek és okiratok.). A szerző kiadása. Szeged. 71–72. old.

16 Károlyi Gyula politikai pályafutásáról lásd: Vizi László Tamás (2020): Károlyi Gyula gróf. In: Gulyás László szerk.: Kézikönyvek a Horthy-korszak tanulmányozásához I. kötet: 111 életrajz a külpolitika történetéhez (1919–1944). Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.; Az aradi ellenforradalmi kormány történetéről lásd: Miklós Péter (2020): Az aradi ellenforradalmi kormány történetéhez. Közép-európai Közlemények, 2020/1–2. szám 225–232. old.; További fontos könyv: Püski Levente (2016): A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947). Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat. Budapest – Pécs. 73–77. old.

- ✓ 1919. május 7-én a szegedi ellenforradalmárok a Mars téri laktanyában lefegyverezték a „vörös érzelmű” katonákat.¹⁷
- ✓ 1919. május 31-én az Aradról elmenekülő Károlyi-kormány újjáalakult Szegeden (első szegedi ellenforradalmi kormány).
- ✓ 1919. június 6-án Horthy Miklós elfogadta a Károlyi gróf által felajánlott hadügyminiszteri tárcát.

Gömbös már május hónap folyamán hozzákezdett egy nemzeti haderő megszervezéséhez Szegeden.¹⁸ Erről emlékirataiban így írt: *„Az újjáépítkezés első lépése a szegedi nemzeti hadsereg megszervezése volt. Még, mint a szegedi anti-bolsevista komiténak katonai előadója, kiszámítottam, hogy Szeged maga kb. öt zászlóalj, két lovas század és egy tüzérinteg erejű különítményt képes felállítani... első hadseregszervezési célnak az előbb említett különítmény megszervezését tűztem ki.”*¹⁹

A szervezés egyik állomásaként a szegedi kormány 1919. június 1-jén – ekkor Horthy még Kenderesen hallgatta a fű növését – Bernátskyt kinevezte a nemzeti haderő főparancsnokának, vezérkari főnökének pedig Shvoy Kálmán vezérkari testületi (vkt.) őrnagyot. A szegedi katonai kerület parancsnoka Szombat-helyi alezredes, vezérkari főnöke Dobokay Béla vkt. őrnagy lett.

Itt kell megemlítenünk, hogy június 6-án Horthy igen látványosan fogadta el a hadügyminiszteri posztot. Károlyi éppen kabinetülést tartott, amikor Horthy betoppant az ülésnek helyt adó terembe, majd az alábbi kijelentést tette: *„Nem hallgathatom Kenderesen a fű zúgását, amikor szerencsétlen hazám porban fekszik. Kemény lelkitusa után, de eljöttem. Vállalom. Parancsoljatok velem!”*²⁰

A hadügyminiszteri posztot elfoglaló Horthy Gömbös Gyulát nevezte ki hadügyi államtitkárnak. Horthy és Gömbös között zökkenőmentes munkakapcsolat alakult ki. Gömbös nagyra tartotta az Osztrák–Magyar Monarchiában a legmagasabb stallumba jutott magyar katonát, kiváltképpen a háború

17 A részleteket ismerteti Tóth Marcell (2020): A katonatiszt és a rendőrkapitány – Két testvér az ellenforradalmi Szegeden. Köztes-Európa 2020/1. szám. 91–108. old.; Ujlaki Antal (1921): Szeged a forradalomban és a nemzeti föltámadásban. Krónikás adatok. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. Szeged. 111– 118. old.

18 Erről tanúskodik Shvoy Kálmán május 25-i naplóbejegyzése, lásd Shvoy Kálmán (1983): Shvoy Kálmán naplója és emlékirata 1918–1945. Sajtó alá rendezte, a bevezető szöveget írta, magyarázó jegyzetekkel ellátta Perneki Mihály. Kossuth Könyvkiadó. Budapest. 48. old.

19 Gömbös (2017) 44. old.

20 Horthy szavait idézi Shvoy (1983) 51. old.

során tanúsított hősiek helytállása miatt. Horthy pedig becsülte államtitkára agilitását, lelkesedését és szervezőképességét.²¹

Horthy hadügyminiszterként június 9-én adta ki első hadparancsát, melynek első mondata így szólt: *„A vörös terror leküzdésére, valamint a törvényes rend és biztonság helyreállítása céljából a Magyar Nemzeti Hadsereg felállítását elrendelem.”*²²

Gömbös államtitkárként felgyorsította a Nemzeti Hadsereg megszervezését.²³ Erről a folyamatról Horthy emlékirataiban így írt: *„Egyenként az ország minden részéről érkeztek tisztek, s ezeket Prónay Pali tiszti századokba szervezte. Szeged környékéről megindult a hadviseltek önkéntes bevonulása, és csakhamar összejött az új, fegyelmezett és megbízható sereg magva.”*²⁴

Gömbös a Nemzeti Hadsereg szervezése²⁵ mellett, de azzal szoros kapcsolatban, a korábban felosztatott MOVE újjászervezéséhez is hozzákezdett. Ez utóbbi munkájának fontos állomása volt a MOVE 1919. július 5-i díszközgyűlése.

3. A díszközgyűlés, 1919. július 5.

3.1. A díszközgyűlés lefolyása

Ezen a napon a MOVE Szegeden tartózkodó tagjai a városi színházban tartottak díszközgyűlést.²⁶ A színház sorait teljesen megtöltötte a közönség. Meg-

21 Vonyó (2014) 86. old.

22 Idézi Bokor (2005) 101. old.

23 Sakmyster, Thomas (2001): Admirális fehér lovon. Horthy Miklós, 1918–1944. Helikon Kiadó. Budapest. 28. old.

24 Horthy Miklós (1990): Emlékirataim. Európa–História. Budapest. 124. old.

25 A témakörrel lásd, Szakály Sándor (2015): A Nemzeti Hadsereg 1919–1922. In: Szakály Sándor: Történelem és publicisztika. Írott Szó Alapítvány – Magyar Napló – Veritas. Budapest. Fontos részleteket mutat be a hadseregszervezésről Jankovich Arisztid (2019): A Nemzeti Hadsereg (1919). Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és a kísérőtanulmányt írta György Sándor. Szülőföld Könyvkiadó. Budapest.

26 A gyűlés menetét az alábbi irodalom alapján rekonstruáltuk, Bokor (2005) 111–112. old; Kelemen (1923) 334–335. old; Marjay (1939) 96. old; Marton (1939) 30–37. old. Továbbá használtuk a Délmagyarország, 1919. július 6-i számában megjelent tudósítást is. Itt kell megjegyeznünk, hogy a fentebb felsorolt forrásaink több helyen ellentmondanak egymásnak. Összevetésük során a legmegbízhatóbbnak Marton Béla visszaemlékezése bizonyult, így arra fokozottabb mértékben támaszkodtunk.

jelentek a szegedi kormány tagjai, a megszálló francia hadsereg tisztjei és számos fontos városi előkelőség. A Délmagyarország tudósítója a következő módon mutatta be az esemény kezdetét: *„A Színházat ez alkalomra nemzetiszínű drapériákkal, zászlókkal és zöld lombokkal díszítették fel. A földszintet, a páholyokat és a karzatokat a lelkes közönség zsúfolásig megtöltötte. A kormány tagjait dörgő tapsal fogadták, különösen Horthy hadügyminisztert és Gömbös hadügyi államtitkárt részesítették meleg ovációban. A díszközgyűlést Diendorfer Miksa alezredes nyitotta meg.”*²⁷

A megnyitó után első felszólalóként Nováky őrnagy indítványozta, hogy a szegedi csoport díszelnökévé Bernátsky Kornél tábornokot válasszák meg. Ez közfelkiáltással megtörtént, majd Bernátsky rövid beszédben köszönte meg a bizalmat.²⁸

Ezek után Diendorfer Miksa – a MOVE szegedi főosztályának elnöke – emelkedett szólásra. Beszédének első felében első felében megemlékezett azokról *„... akik a négy és fél éves háborúban életüket veszítették, azután akik az utolsó napokban életüket adták oda Magyarországnak újjáépítéséért.”* Majd kijelentette, hogy: *„... mi Magyarországot vissza akarjuk szerezni, magyarok akarunk maradni! Fel tehát becsülettel a Hazáért!”*

Beszédének középső részében a közönség soraiban ülő francia tisztetekhez szólt francia nyelven, majd a katonazenekar eljátszotta a Marseillaise-t.²⁹

Ezután Diendorfer folytatta beszédét, a díszpáholyban ülő Horthy felé fordult és azt mondta: *Hozzád fordulok, Novara hőse, aki a magyar dicsőséget az egész világnak tudtul adtad, az újjászületett Magyarországnak legelső hadügyminisztere! Ismerjük és tudjuk, hogy hazáért életed is odaajándékozod, ha azt megköveteli Tőled. Egybeforrunk Veled és úgy mondjuk: életünket és vérünket adjuk, ha kívánod és ha a haza sorsa megköveteli.*³⁰

A díszpáholyban ülő Horthy ekkor még nem válaszolt ezekre a mondatokra, mert az ünnepség forgatókönyve szerint Gömbös Gyula beszéde következett. Gömbös így kezdte beszédét: *„Hölgyeim és Uraim! Ez a hangulat annyira hat rám, hogy inkább sírni szeretnék semmint beszélni. Sírni szeretnék attól az örömtől, hogy itt nyíltan magyarok lehetünk, és hogy itt megtaláltuk azt az utat, melyen a nemzetnek haladni kell. Én úgy érzem, hogy ez a nap örökké élni fog emlékeztünkben”*

27 Délmagyarország, 1919. július 6. 3–4. old.

28 Kelemen (1923) 334. old.

29 Marjay Frigyes (1939): Szegedtől Uzsokig 1919–1939. Magyar Királyi Egyetemi Nyomda. 96. old.

30 U.o.

Majd azt fejtegette, hogy ő már 1919 januárjában arra figyelmeztette a nemzetet, hogy nem szabad a hadsereget szétszülleszteni. *„Oda kiáltottam álljatok meg, gondolkozzatok...” – mondta. Ezért lépett fel a tisztikarral közösen 1919. január 19-én a magyar kormány ellen.³¹ „Rátok számítok tisztek, ebben a pillanatban is, hogy velem lesztek... Kedves MOVE társaim! A munkát nem fejeztük be, talán csak az első sejtet építettük ki. Úgy tudjuk, hogy a vörös Magyarországon mindenki hozzánk akar csatlakozni, tehát nincs más hátra, mint azt a zászlót, melyet újra felemeltünk, amelyért síkra szálltunk, el nem hagyjuk, hanem vigyünk azokhoz, akik bennünket várnak.”³²*

A közönség ezeket a mondatokat zúgó, tomboló tapsal fogadta. Beszéde végén Gömbös Horthy felé fordulva az alábbiakat mondta: *„Kérem a gyűlést kiáltsa ki Horthy Miklós hadügyminisztert a MOVE országos díszelnökének.”*

Ezen mondatot hatalmas taps követte, és sűrű éljenzések között Horthyt díszelnökké kiáltották ki. Erre Horthy a díszpáholyt elhagyta és a színpadon elhelyezett asztalhoz lépett, és az alábbi beszédet mondta el: *„Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Ez a tisztség, mely most ért, tökéletesen váratlanul ért, ez nem volt a programban. Annál nehezebb a helyzetem, mert nem beszélni, hanem cselekedni jöttem ide. Eddig nem lehetett. Isten látja lelkem nem lehetett. Tudja meg mindenki – most jövök a minisztertanácsból – tegnapról mára forduló ponthoz értünk. Meg kell mondanom, tegnap tudtuk meg, hogy a kormány támogatásban nem részesült. (Ki nem támogatja?) Nem mindnyájan érzünk egyformán, nem mindnyájan gondolkozunk egyformán. A francia hadsereg képviselői a legnagyobb szeretettel segítettek bennünket, mert látták, hogy az ezer sebből agyonsanyargatott ország és nemzet rászorult segítő kezükre. Közbejött azonban a politika és így Versaillesban másként gondolkodnak, mint a hadsereg. A francia kormány úgy gondolja, hogy bennünket nem támogathat egy másik magyar kormány mellett (Hol van a másik kormány, nincs más csak a szegedi!) Talán ők nem tudják, hogy mi van itt Szegeden, hogy az utóbbi napokban mennyien jöttek ide segítségért és segíteni. A tiszteket, akik idejöttek, elhagyni nem lehet, én sem engedem. Kitartunk, kitartok! Míg hazánkat vissza nem vesszük.”³³*

Hogyan alakulnak most a viszonyok, azt látjuk. Sokszor egy ország sorsa néhány ember szavától függ, de én ennek dacára sem tágitok. (Nem engedünk, gyerünk!).

31 Ezen a napon választották Budapesten a Gólyavárban Gömböst a MOVE elnökévé.

32 Gömbös beszédének szövegét teljes terjedelmében közli Marton (1920) 33–35. old.

33 Marton (1920) 35. old.

És ha odajutunk, hogy más emberek veszik át az ország sorsának intézését (Nem engedjük!) csak olyanokat támogatunk, kik egy véleményen vannak velünk, akik a mi eszménkért, a magyar nemzeti eszméért szállnak síkra. De azt, hogy politikai kalandorok tovább kísérletezzenek ennek az agyongyötört országnak, a mi édes Hazánknak testén, nem tűrjük! (Nem tűrjük!)

Azért azt kérem, azt akarom, hogy maradjunk együtt, tartsunk ki és akkor célhoz fogunk érni.³⁴

A beszédet követően reakciókat így írta le Marjay: *„A hallgatóság köréből tomboló lelkesedés robbant ki. Az emberek felálltak helyeikről. 'Éljen' kiáltások hangzottak el mindenfelől és mindenki azt kiáltotta: 'Kitartunk!' 'Kitartunk!'.”*

De ezzel még nem ért véget a gyűlés. A Délmagyarország így írt az utolsó jelenetekről: *„A nagy tetszéssel fogadott beszéd után a tartalékos tisztek megbízottja jelentette be csatlakozását, majd az aliszi kar képviselője fogadott hűséget a nemzeti zászlónak az altisztek nevében. Bernátsky Károlyné, a Move. női osztályának elnöke, a nők odaadó támogatásáról biztosította az egyesületet, majd Diendorfer alezredes zárószavaival az az impozáns gyűlés véget ért.”³⁵*

Az események az utcán folytatódtak, a tisztek vállukra emelték Horthyt és egy viszonylag nagyobb tömeg által kísérve a Széchenyi tér felé indultak Vele. A Vörösmarty utcánál Bard francia alhadnagy (a francia városkormányzóság tolmácsa) néhány tisztársa kíséretében kihúzta kardját és azt a levegőben forgatta. Ezzel jelezte, hogy az ünneplésnek ezen formája nem megengedett.³⁶

A történet Prónay naplója szerint az alábbi módon zárult le: *„'Eresszettek fiúk' – mondotta (mármint Horthy – G.L.) –, mert lefognak ezek a buta franciák mindnyájunkat, és akkor bedöglünk.' Ezzel azután eltűnt a bokrok között. Én (mármint Prónay – G.L.) megkísértem a még mindig tiltakozó franciát – akinek a feje a méregtől pipacsvörös lett – francia nyelven megnyugtatni ezen lefolyt ovációnak az ártatlanságáról.”³⁷* De Bard alhadnagy továbbra is azt ordibálta, hogy: *„Ez nincs megengedve. Ez tilos, ha folytatják a tüntetést, letartóztatom önt és embereit.”³⁸* Végül Prónay és tisztársai elhagyták a helyszínt.

34 Marton (1920) 35. old.

35 Délmagyarország, 1919. július 6. 4. old.

36 Gergely (2001) 73. old.

37 Prónay Pál (1963): A határban a Halál kaszál... Fejezetek Prónay Pál feljegyzéseiből. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

38 U.o.

3.2. A díszközgyűlés jelentősége

Ha a gyűlés jelentőségét kívánjuk értékelni, akkor – egyetértve Turbucz Dáviddal³⁹ –, kijelenthetjük, hogy Horthy július 5-én vált az ellenforradalom vezéralakjává. Úgy véljük, hogy beszédének azon kijelentésével, hogy: „.... *nem beszélni, hanem cselekedni jöttem ide...*” gyakorlatilag bejelentette igényét az ellenforradalom vezetésére. Ezen bejelentést pedig az akkori Magyarország egyetlen ütőképes haderejének tisztikara egyértelműen elfogadta és lelkesen támogatta. Horthy jó érzéssel felismerte a tisztikar, legalábbis a véleményformáló többség szándékait, és törekvéseik élére állt. Úgy véljük – egyetértve Sakmysterrel⁴⁰ –, hogy Horthy népszerűségének és tekintélyének fokozatos növekedésében a díszközgyűlésen elmondott beszéde fontos szerepet játszott.

4. Gömbös kiutasítása Szegedről

Valószínűleg a díszközgyűlés és az azt követő utcai ünneplés jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a francia városparancsnokság Gömböst július 26-án nem kívánatos személynek minősítette Szegeden. Bár az elsődleges ok nyilvánvalóan az a szerteágazó és nagy mennyiségű munka volt, amelyet a rendkívül agilis Gömbös a Nemzeti Hadsereg és az azzal szorosan összefonódó MOVE szervezése terén folytatott.

Gömbös és felesége – továbbá néhány szintén kiutasított tiszt, úgymint Lingauer Albin, Marton Béla, Croy Péter – július 31-én hagyta el a várost. Távozásáról így írt visszaemlékezéseiben: „*Búcsúbeszédemben hangsúlyoztam, hogy Szegedet azzal a tudattal hagyom el, hogy a nacionalizmus győzött az internacionalizmus fölött. A magyarok Istene-megsegített – úgy lett!*”⁴¹

39 Turbucz Dávid (2011): Horthy Miklós. Napvilág Kiadó. Budapest. 71. old.

40 Sakmyster (2001) 46. old.

41 Gömbös (2017) 49. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

KORABELI SAJTÓ

Délmagyarország, 1919. július 6.

EMLÉKIRATOK ÉS 1945 ELŐTTI FELDOLGOZÁSOK

Bokor Pál (1939): Szegedországtól Magyarorszáig. Stádium Rt. Budapest.

Gömbös Gyula (2017): Egy magyar vezérkari tiszt bíráló feljegyzései a forradalomról és ellenforradalomról. Attraktor. Máriabesnyő.

Horthy Miklós (1990): Emlékirataim. Európa–História. Budapest.

Jankovich Arisztid (2019): A Nemzeti Hadsereg (1919). Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és a kísérőtanulmányt írta György Sándor. Szülőföld Könyvkiadó. Budapest.

Kelemen Béla dr. (1923): Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez (1919.) (Naplójegyzetek és okiratok.). A szerző kiadása. Szeged.

Kozma Miklós (2019): Az összeomlás 1918–1919-ben. Kárpátia Stúdió. Budapest.

Marjay Frigyes (1939): Szegedtől Uzsokig 1919–1939. Magyar Királyi Egyetemi Nyomda.

Nagymihály Sándor (1940): Egyszer nem volt Magyarország... Horthy Miklós és a szegedi ellenforradalom. Halász Pál és Társa Könyvkiadóvállalata. Budapest.

Pallavicini György (1920): Ellenforradalmi emlékek. Új Magyar Szemle. 1920/1. szám 42–54. old.

Prónay Pál (1963): A határban a Halál kaszál... Fejezetek Prónay Pál feljegyzéseiből. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

Shvoy Kálmán (1983): Shvoy Kálmán naplója és emlékirata 1918–1945. Sajtó alá rendezte, a bevezető szöveget írta, magyarázó jegyzetekkel ellátta Perneki Mihály. Kossuth Könyvkiadó. Budapest.

FELDOLGOZÁSOK

Dósa Rudolfné (1972): A MOVE. Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet 1918–1944. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.

Gulyás László szerk. (2020): Kézikönyvek a Horthy-korszak tanulmányozásához I. kötet: 111 életrajz a külpolitika történetéhez (1919–1944). Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.

Miklós Péter (2010): A forradalmak korának állama. 1918–1919. In: Szabó Pál Csaba szerk. (2010): A magyar állam története. 1711–2006. JATEPress, Szeged. 153–162. old.

- Miklós Péter (2020):** Az aradi ellenforradalmi kormány történetéhez. Közép-európai Közlemények, 2020/1–2. szám 225–232. old.
- Nagy Miklós (2019):** Francia megszállás Szegeden. Areión. Szeged.
- Gergely Jenő (2001):** Gömbös Gyula. Politikai pályakép. Vince Kiadó. Budapest.
- Püski Levente (2016):** A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947). Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat. Budapest – Pécs.
- Szakály Sándor (2015):** A Nemzeti Hadsereg 1919–1922. In: Szakály Sándor: Történelem és publicisztika. Írott Szó Alapítvány – Magyar Napló – Veritas. Budapest.
- Tóth Marcell (2019/a):** A forradalom és az ellenforradalom városa. Szeged, 2019/5. szám. 30–38. old.
- Tóth Marcell (2019/b):** 1919 Szegedje és a nemzeti kormányok. Szeged, 2019/6. szám. 25–34. old.
- Tóth Marcell (2020/a):** A katonatiszt és a rendőrkapitány – Két testvér az ellenforradalmi Szegeden. Köztes-Európa 2020/1. szám. 91–108. old.
- Sakmyster, Thomas (2001):** Admirális fehér lovon. Horthy Miklós, 1918–1944. Helikon Kiadó. Budapest.
- Vizi László Tamás (2020):** Károlyi Gyula gróf. In: Gulyás László szerk. (2020): Kézikönyvek a Horthy-korszak tanulmányozásához I. kötet: 111 életrajz a külpolitika történetéhez (1919–1944). Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged. 73–74. old.
- Vonyó József (2014):** Gömbös Gyula. Napvilág Kiadó. Budapest.